

2 Korin

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Korin I, In Ru Ki

¹ Au Paulu awodo rau naii. Ngan Maro itoo ye taunu lono a itarau bet ayei aposol ke Yesu Kirisi. Le aye ede san Timoti, yo itara lon medana pang Yesu i, in amru amgaua inbe amyawara rau naii pang ang di tooltool ke Maro yo kagaua ye bareme ke Yesu a kanepe malala mai Korin nga, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tinepe nin la nin ye tana mai Akaia ngan lapau. ² Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi bet lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang.

Maro In Tool Ke Loningi

³ Idi nga ole tayitmaka Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana i, in ene. Yesoo, ye in Tamada tani yo kanakana ngan lon mulumulu yidi tooltool ki, inbe ye in Maro yo ilonidi le lodo iken dook mata mulu i. ⁴ Moolmool, kanakana ngan ye kene yo urata moonoo pombe pang yidi nga, ngan ilonidi le lodo iken dook mata mulu. Ngan tina yo ilonidi nen nga, le ye dada gaongo leu la bet idi nga ke bet talon di diede ye urata moonoo yo pombe pang ye di nga, a bet nen ngan lodi iken dook mata mulu lapau. ⁵ Ngan ke bet talon di nen, yesoo Kirisi isolo moonoo mai san, le idi yo taye tagaua le atu nga, ngan ole tasolo moonoo lapau. Inbe dawa ben Kirisi ikaua loningi mai ye Maro

nga, nen le idi nga ole takap loningi mai ye Kirisi lapau. ⁶ Ngan urata moonoo yo pombe pang yang nga, ngan dawa ben yo pombe pang yam, ngan lapau. Ngan la ye kene yo amsolo moonoo ye in nga, ngan bet nen a Maro ilonang le ke bet lomu iken dook mata mulu, inbe ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo bet igarungang i. Inbe ye kene yo bet ilonam a lomam iken dook ye in nga, ngan bet nen a amlonang a lomu iken dook mata lapau, inbe kakodo le tutube a kasolo urata moonoo tina nga. ⁷ Le am nga amtara lomam le atu nen, bet ang ngan ole kakodo le kamede ye Kirisi. Yesoo, lomam galanga nen, kumata le bet kasolo moonoo dawa ben am nga, ngan ole kakap loningi dawa ben am nga lapau.

⁸ Ang di diemam nga, ngan am nga lomam bet ampamadit lomu ye urata moonoo yo pombe pang yam ye tana mai Esia nga. Ngan moonoo tina ngan maimai le irautoo gurana yo kiam nga, le ke bet am tapmam amkodo le tutube a amsolo tiap. Nen le iyei am le amkanamai am ngan ke bet amnepe maguremam mulu tiap. ⁹ Le moolmool, ye kene tani in lomam tar bet ole ammata. Bong dada dook tiap tina yo nen nga, ngan pombe pang yam, a bet nen ngan amtaula ye gurana kiam am tapmam tiap, bong bet amtaula ye Maro yo gurana ki mai san ke bet ipamadit di matenge a timadit mulu i. ¹⁰⁻¹¹ Ngan ye in tool tani yo ilonam a ipamulam ye urata moonoo tina yo kasin leu be iraumatamatam nga. Inbe pang dama ni ngan ole ilonam a ipamulam nen mulu. Ngan amwete nen, yesoo amtara lomam le atu ye nen, bet kumata le kalonam ye pataraungu kiang, ngan la bet ye

ilonam a ipamulam nen le ikenen leu nga. Ngan bet nen a di tooltool alunu ole tiwete lo ponana kidi pang Maro ye yo ilongo pataraungu kidi ngan le lono pam a iyei dada dook mata pam nga.

Paulu Ipalele Lal Ki Ke Panga Mulu

¹² Ngan so maiyoko yo am nga lomam ponana ye in nen, so le imot yo amyei nga, ngan amtoo lo galanga ke di tooltool ke tana i la amyei urata kiam ye, nga tiap, bong amtoo dada dook mata yo Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di ye i. Inbe ye in ilonam, le tina amgaua lomam le atu bet amyei urata yo dook mata ngan mallangana ye di tooltool matadi. Le am nga amtoo dada yo nen in pang di tooltool le imot yo ke tana i nga, inbe ye kene yo amyang tanepe ye in nga, ngan amtoo dada tani in dook mata kaiye. Ngan betanga tani, in moolmool, ngan nen le lomam yo iwetewete betanga moolmool pam ye dada dook mata yo bet amtoo nga, ngan ikata suanga yam. ¹³⁻¹⁴ Ngan nen le rau kiam yo amwode pang i, in amwodo betanga sa yo bet kakinkat ngan lomu galanga ye tiap, ngan tiap. Bong ang ngan o lomu galanga yam dook tiao. Ngan nen le am nga amtara lomam le atu nen, bet pang dama ni nga, ngan ole lomu galanga yam dook, a bet nen ngan ye kene yo bet Tool Mai kiidi Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ole kapayitam dawa ben yo am nga ampayitang nga.

¹⁵⁻¹⁶ Ngan la au i atara lok le atu nen, bet ang ngan ole lomu dook mata yam, le tina awete bet ole amala matak so ang mugu, lo ngan bet agegang sila kanepe, inbe alo pang tana mai Masedonia.

Inbe ye kene yo bet amulu ke Masedonia a asi ye in nga, ngan ole si matak so ang mulu, inbe kalonau ye panga kiau san yo pang Yudia i. Ngan ye dada yo nen i, in Maro ole ipamedang ye betanga dook mata le paru. ¹⁷ Moolmool, au i atoo lok ye panga kiau yo lok kaua urata ye in tiap. Bong ang ngan kakamatau balai, bet akarata lok dook tiap la apalele betanga kiau nen nga, too? Too, nga gelei, atoo dada ke di tooltool ke tana i la atoo au tauk lok leu a awete sorok nen, “E, au i ole amala”, lo ngan bet apalele mulu inbe awete nen, “Tiap, au i o amala tiap”, too?

¹⁸ Ngan Maro i Maro moolmool, le betanga ki yo iwete nga, ngan itoo le imot. Le am nga lapau ke bet ampalele betanga kiam a amwete pang nen, “E”, lo ngan bet ampalele mulu a awete pang nen, “Tiap”, ngan tiap. ¹⁹ Yesoo, Maro Natunu Yesu Kirisi yo aye Silas ye Timoti amwetewete bingi dook mata ki kataunu yang i, in ipalele lono tiap. Ngan kumata bet iwete nen, “E, ole ayeie so i,” ngan o ke bet ipalele lono mulu pitiap yege. Bong ye in kanakana ngan iwete “E” le iken leu. ²⁰ Inbe so le imot yo Maro ipamede betanga medana ye nga, ngan itar kanono moolmool ye urata yo Yesu Kirisi iyeei i. Le ye in iwete “E” ye betanga medana le imot yo Maro iwete koot nga. Ngan ye punu yo nen i, in la kanakana ngan tawete “Moolmool” ye urata yo Yesu Kirisi iyeei i, a bet nen ngan tayeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye. ²¹ Ngan Maro la ipamedam amyang a le takodo le tamede ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i. Inbe ye in ipootidi ye urata kiidi, ²² le tarkilanga ki iken yidi ben idi nga ye ki ye taunu, inbe itara

Amunu Silene ilo lodo lapau. Ngan Amunu tani in ole iyei idi le lod galanga ye so yo ipamede betanga medana ye bet ikap paidi nga, ngan ole ikap paidi moolmool le imot.

²³ Le dookoot nga awete betanga moolmool ye Maro yo lon galanga ye lok le imot in matana nen. Ye punu yo a le amulu tarrai a amala Korin ye tiap in nga, yesoo au i lok bet apaloko urata moonoo san mulu lo pomu tiap. ²⁴ Ngan am nga o ke bet amdada pomu a amwete pang ye dada yo bet ang ngan katara lomu medana pang Kirisi ye i, in tiap, yesoo lomam galanga nen, ang ngan kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru, in oo. Nen le lomam bet amyang takaua urata gaongo, ngan ye dada yo nen i, in ole amlonang le lomu ponana.

2

¹ Nen le au tauk i lok kaua urata bet ole mala matak so ang tiap, yesoo atattadai bet amala, ngan ayei ang a lomu massingi mulu nga. ² Inbe kumata bet ayei nen le kanepe ye lo madoko nga, ngan ole sei tool bet inepe inbe iyei au a lok ponana i? Tool siap! Ngan ang ngan la bet kayei au a lok ponana nga. ³ Ngan ye punu yo a le awodo betanga medana ilo ye rau san a ayawari pang i, in bet nen a akaratang ye. Yesoo, atattadai kumata bet moonoo iken kataunu yidi inbe amala nga, ngan ang tooltool yo bet kayei au a lok ponana nga, ngan ole kayei au le lok madoko. Nen le au i atara lok yang le imede nen, kumata bet au lok ponana nga, ngan ole ang le imot lomu ponana dawa ben au i lapau. ⁴ Ngan nen le ye kene yo awodo rau tani pang nga, ngan lok dook tiap, inbe

lok madoko mai san le atang. Bong awode pang nga, ngan bet ayei ang a lomu madoko tiap, bong bet lomu galanga yau nen, au i lok pang mai san.

Paulu Igiri Sennene Ke Tool Yo Iyei Sennene Panga I

⁵ Tool tani yo ikapsap ye dada dook tiap ke sennene i, in igarungau leu tiap, bong igarungang lapau. Ngan au i lok bet awete a kook kapsap ye so yo iyei nga tiap, bong apas le awete nen leu, ye in igarungang kasin le ang le imot kasolo urata moonoo ki. ⁶ Nen le dada yo ang alunu kaweteweta ye gaongo kiang a bet kayemenaii ye i, in kayeii panga a ige oo. ⁷ Le dookoot nga kagiri sennene ki yo iyei nga, inbe kaloni a kapamede lono le iken dook mata mulu, a bet nen ngan lo madoko mai ikaltoo be. ⁸ Ngan nen le awete le kook mede ye betanga pang nen, bet kapapos panga ben ang ngan, nga lomu panga mai san go.

⁹ Ye punu yo awodo rau san pang ye i, in nen, bet atou ang a akamatang, ole kalongo kook ye so nga le imot, too tiap. ¹⁰ Le kumata bet ang ngan kagiri sennene ke tool tani yo iyei nga, ngan ole au lapau agiri sennene ki tina. Ngan Kirisi yo ikamatau, in lon galanga yau nen, kumata le sennene sa bet agiri nga, ngan ole agiri moolmool, a bet nen ngan alonang. ¹¹ Ngan ayei nen nga, ngan bet nen a Satan ole ipusye dada yo bet illosidi ye i, in tiap, yesoo idi nga lod galanga dook ye dada matana matana yo bet itouotouo idi ye nga.

Paulu Iwetewete Ye Urata Ke Aposol Yo Iyeii I

¹² Ngan ye kene yo apa le lo pombe malala mai Toroas a bet awetewete bingi dook mata ke Kirisi

pang di ye in nga, ngan le akamata ben Tool Mai ole iso dada pau bet ayei urata nango. ¹³ Bong au i nga lok iken silene dook tiap, yesoo ayeisa bet ole apusye ede san yo Titi in nango. Bong ngan tiap, le atoko bedi a sila tinepe, inbe apa mulu a alo pang Masedonia.

¹⁴ Bong au i awete lo ponana kiau pang Maro yo kanakana ngan imugu paidi a ipamedidi ye urata ke Kirisi yo tayeii i. Ngan nen le idi nga ben di tooltool ke patokongo ye yo tatoo tool kuto mai kiidi ke patokongo a tala, ngan le tallos di koi kiidi ye patokongo nga. Inbe ye kene yo taye tamulu a taman ye in nga, ngan di tooltool kiidi ole lodi ponana yidi a tiyolidi a tamulu a talo pang malala lono nga. Le ye gurana ke Maro la tawetewete bingi dook mata ke Kirisi le idada a ila ye malala nga le imot i. Inbe bingi dook mata tani in ben so kini ki dook mata yo muru pa ngan ikauu a ipa ye ni mai i le imot i. ¹⁵ Le ye urata yo Maro ikauu paidi bet tala tawetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool i, in dawa ben takaua kini ke Kirisi le tapa kataunu ye di tooltool yo bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, inbe kataunu ye di tooltool yo bet tilledi, ngan lapau. ¹⁶ Nen le di tooltool tina yo bet tilledi nga, ngan tiyetai ben tiyoongoo kini dook tiap ke matenge. Bong di tooltool kapala yo Maro bet ipamulu di nga, ngan tiyoongoo kini ki dook mata yo bet irara di pang ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. Le nga sei tool dook mata ke bet iyei urata i? Tool siap! ¹⁷ Ngan am nga dawa ben di tooltool kapala yo tipa bet tillung di tooltool ye betanga ke Maro, a bet nen ngan tikap balingi

ye, ngan tiap. Bong ye gurana ke Kirisi ngan am nga awete betanga moolmool ye Maro matana, yesoo am nga di tooltool tina yo iwangam nga.

3

¹ Ngan ye yo amwete nen nga, ngan lomu taram balai, bet ammadit a am tapmam koomam su am mulu ye urata ke Maro yo ikap pam bet amyei nga, too? Tiap! Ngan am nga dawa ben di tooltool kapala yo tikaua rau yo bet iwete nin di, inbe ikata suanga ye di ye urata kidi ngan tiap lapau. Am nga lomam bet ampitnaia rau sa yo nen ngan pang tiap, inbe am ngan lomam bet kawodo rau sa yo nen ngan pang di tooltool kapala yam tiap lapau.

² Ngan nen, yesoo ang tapmu nga ben rau kiam yo bet ikata suanga yam i. Inbe betanga le imot ke rau tani ngan la tiwodo lo lomam nga, nen le di tooltool le imot ke bet tikinkat a lodi galanga yam ben moolmool Maro la iwangam bet la amyei urata ki i. ³ Le urata kiam yo amyeii kataunu yang i, in ipaposang ben ang ngan dawa ben rau yo ipa ye Kirisi i. Inbe betanga ke rau tani, ngan iwodo ye kasa tiap, inbe iwodo lo ye pat menmenngana yo ben Maro iwodo wer ki lo ye a ikap pang Mose i, in tiap lapau, bong iwodo ye Maro, yo inepe nen le taukan motingi i, in Amunu Silene a ilo ye di tooltool lodi.

⁴ Am nga amtara lomam le atu bet moolmool amyei urata ke Maro, yesoo Kirisi ipamedam, ngan nen le Maro lon ponana ye urata kiam yo amyei nga. ⁵ Bong am nga ke bet amyitmakam ye tiap, yesoo am tapmam nga taukamam gurana yo bet amyeie urata tani ye i. Bong Maro la

ipamedam le ke bet amyeie urata i le ige lono i. ⁶ Le ye la iyei am le amyei urata ki dook ben di kapraingi ki, a ampagalanga di tooltool lodi ye betanga medana paunu yo ipamede i. Ngan betanga paunu tani in iken ye wer yo tiwodo ngan tiap, bong ipa ye Maro Amunu Silene. Nen le wer yo tiwodo, ngan ke bet iyei idi le tammata, bong Maro Amunu Silene in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi.

Betanga Medana Yo Paunu I, In Illoso Yo Gurunu
I

⁷ Le moolmool, betanga medana ke Maro yo gurunu i, in matenge pombe ye. Bong lomu tut, ye kene yo Maro iwodo betanga tina lo ye pat a ikap pang Mose nga, ngan le Maro lulngana pombe a ilangaraii, le di tooltool ke Isrel ke bet matadi ikenen ye Mose matana tiap, yesoo gurana ke lulngana iken ye. Le kumata bet betanga medana yo gurunu, in dook mata san le Maro lulngana pombe ye a iken kasin leu, lo ngan bet ilene nga, ⁸ ngan ole gelei ye betanga medana paunu yo ipa ye Amunu Silene i? Ngan in dook mata ki taunu le gurana ke lulngana ilo ete le illoso yo san i. ⁹ Moolmool, betanga medana yo gurunu i, in Maro lulngana pombe ye, bong betanga tani in ipapos di tooltool ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, a bet nen ngan Maro iyemenai di ye. Bong betanga medana yo paunu i, in iyei di tooltool le tinepe ben di tooltool noonoodi ye Maro matana. Le lulngana pombe ye le lo mai san. ¹⁰ Nen le betanga medana gurunu yo Maro lulngana pombe ye i, in dookoot nga takamata ben dook mata le imot tiap, yesoo

betanga medana paunu i, in la dook mata ki taunu i. ¹¹ Ngan kumata le betanga medana gurunu yo bet imot i, in ipa ye Maro lulngana nga, ngan gelei ye betanga medana paunu yo iken nen le taukan motingi i? In dook mata ki taunu, inbe Maro lulngana yo iken ye in mai san, le illoso betanga medana yo gurunu i.

¹² Ngan nen le am nga amtara lomam le atu bet betanga medana yo paunu i, in moolmool, le amtattadai tiap, bong amwete pobe pang di tooltool ye. ¹³ Le am nga amyeyi dawa ben yo Mose iyeyi nga tiap. Ye in ye kene yo Maro lulngana ikenen ye go nga, ngan le ikap mala maitiap pattu a iyakala matana ye, a bet nen ngan di Isrel tika-mata lulngana tani yo bet ilene i, in be. ¹⁴ Bong ye kene tani, ngan di Isrel tina kutodi mede san, le lodi galanga ye so yo Maro lono bet iyeyi pang di, ngan tiap. Inbe dookoot nga bet tikinkata rau ke betanga medana yo gurunu in nga, ngan dawa ben mala tani nga iyakala di le lodi galanga dook tiap. Le mala tani in nga ikenen ye di go, yesoo Maro ole igoolooki a ikoo ye di tooltool yo titara lodi pang Kirisi, ngan leu. ¹⁵ Inbe dookoot nga lapau, ngan ye kene yo bet tikinkat rau ke Mose ye in nga, ngan dawa ben mala tani la iyakala lodi a ikenen go i. ¹⁶ Bong ye kene yo sei tool bet iportaka lono mulu pang Tool Mai ye in nga, ngan ole Maro igoolookoo mala tani a ikoo ye. ¹⁷ Kakamata, Tool Mai inbe Maro Amunu, ngan yeru nga gaongo leu. Nen le ye kene yo bet Tool Mai tani in Amunu Silene inepe yidi nga, ngan idi nga tanepe la betanga yo gurunu, in parmana mulu tiap, le so sa yo bet iyakalidi ye Maro, ngan tiap. ¹⁸ Inbe idi tooltool

ke Kirisi yo mala tani in iyakala matada tiap nga, ngan dawa ben tiroongoo, inbe tasukete lungana yo pombe pang yidi i, in pang di tooltool kapala a bet nen ngan tikamata ben ye in ene mai san ke bet tipayiti. Ngan ye in iportakidi le taye dawa ben ye. Inbe ye dada yo nen i, in le kanakana ngan lungana tani ole idikdik mulu a ise le se pombe yidi a ilo le lo mai. Ngan Tool Mai ye taunu la iyei urata yo nen ngan paidi i. Ye in iye Maro Amunu Silene nga, ngan gaongo leu.

4

Bingi Dook Mata Ke Kirisi In Ben Sul Yo Ilan-garaia Lodo I

¹ Maro lono pam a ilonam le itara urata i lo bemam, nen le am nga tinimam booroomoo ye tiap. ² Inbe dada dook tiap yo di tooltool tiko a tiyei sollono le ke bet moomoodi ye nga, ngan am nga amwala murimam panga oo. Le am nga amkaua llungunu ye di tooltool, too ampalele betanga ke Maro, ngan tiap, bong am nga lomam galanga nen, Maro in ikamatam ngan la ampapos betanga moolmool ki ila mallangana pang di tooltool. Ngan nen le di tooltool lodi taram ben am nga tooltool dook mata. ³ Moolmool, di tooltool kapala, ngan di ngan dawa ben so atu iyakala di, le lodi galanga ye bingi dook mata yo amweteweta pang di, in tiap. Bong di tooltool yo nen nga, ngan di ngan di tooltool yo bet tilledi nga. ⁴ Ngan maro ke kaplungunu yo dookoot inepe a iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana i, in ye la iyei di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu tiap

nga, ngan le kutodi mede mata i. Nen le ke bet tikilala ben bingi dook mata i, in iwetewete ye Kirisi yo ene mai san ke bet di tooltool tipayiti i, in tiap. Ngan bingi dook mata tani, in dawa ben sul lungana yo ilangaraia ni, inbe iwetewete ye Kirisi yo Maro kannungana i, bong di ngan matadi kis le tikilala tiap. ⁵ Le betanga yo ampa bet amweteweta pang di tooltool i, in amwete ye am tapmam nga tiap, bong amwete pang di ye Yesu Kirisi yo Tool Mai i. Inbe am tapmam nga itaram ben kapraingi kiang a bet nen ngan amyei urata yo bet amlonang ye nga. ⁶ Ngan am nga ke bet amlonang nen, yesoo Maro yo mugu ngan iwete nen, “Sul, kulolo todo lono in a ni galanga”[✧] i, in ye la iyeie sul ki a ilangaraia lomam i. Nen le iyei am le lomam galanga bet ye in ene mai san ke bet di tooltool le imot tipayiti, yesoo am nga amkamata lungana yo pombe ye Kirisi i.

Di Aposol Nga Dawa Ben Bor Yo Tikarata Ye Tana I

⁷ Bong urata yo Maro ikauu pam bet amyeii i, in dawa ben so dook mata yo tataru lo ye bor yo tikarata ye tana in lono. Nen le di tooltool le imot lodi galanga nen, gurana mai tani yo tikamata i, in gurana kiam tiap, bong ke Maro. ⁸ Le am nga urata moonoo matana matana la pompombe pang yam nga, bong illosam le amlle-mam tiap. Inbe lomam sarrara ole amyei balai, bong tinimam booroomoo a amkoo tiap. ⁹ Inbe di tooltool kapala tikamatam ben amtoo Kirisi le bet tigarungam, bong Maro iwala murini pam tiap.

✧ 4:6 Pudu (Stat) 1:3

Inbe tirau am a ammol le du amken tana, bong tigarungam le dook tiap yege tiap.

¹⁰ Ngan masngana le moonoongoo yo kanakana ngan ampa bet amsolo ye tinimam nga, ngan dawa ben yo Yesu isolu ye kene yo tirauu a le imata nga. Bong amkodo le ammede, inbe amsolo masngana tina yo pombe ye tinimam nga, a bet nen ngan ampaposo Yesu bet nga inepe matana rrene go. ¹¹ Le moolmool, am tooltool yo amnepe matamam rrene go nga, ngan kanakana nga amnepe potai ye ni ke matenge, yesoo am nga amkata suanga ye Yesu. Bong am nga amsolo moonoo tina, a bet nen ngan ampaposo nepongo ke Yesu ye bobomam yo matene nga. ¹² Nen le am nga amnepe dada koonoo ke matenge, bong ang ngan amyeyi urata bet amlonang a kakaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹³ Le kakamata, betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro, ngan iwete nen, “Au i atara lok medana pang Maro, ngan la awete betanga nga.”[☆] Le gaongo leu, am nga lapau amtara lomam medana ye, ngan la le amwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata tani nga. ¹⁴ Inbe am nga lomam galanga nen, bet tool yo ipamaditi Tool Mai Yesu ye ni ke matenge i, in ole ipamaditam lapau ben Yesu yo ipamaditi i, inbe ole ikau am amyang le lo takodo dama ki. ¹⁵ Nen le so le imot yo pompombe pang yam koot nga, ngan bet nen a ilonang. Inbe dada dook mata yo bet Maro lono pang ye a iyeyi pang i, in ole ipa le la pombe ye di tooltool alunu le alunu kaiye. Ngan nen le ole iyeyi di le tiwete lo

---

[☆] **4:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 116:10

ponana kidi maiyoko pang Maro, inbe ye dada yo nen i, in ole tiyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

Di Aposol Tikaua Gurana Ke Bet Titara Lodi Le Imede

¹⁶ Le ye punu yo nen i, in am nga tinimam booroomoo ye urata yo ke Maro in tiap. Moolmool, tinimam yo ke diki nga, ngan imalul le taukan gurana, bong ye lomam nga, ngan Maro ipamedam le ikap gurana paunu pam ye ke tina yo atu atu nga le imot. ¹⁷ Ngan nanga, urata moonoo yo dookoot pombe pang yam nga, ngan amkamata ben so maimai tiap, inbe ole iken le mooloo tiap be imot. Bong moonoo tina ngan ke bet ilonam, a bet nen ngan pang dama ni ngan amye Maro amnepe ye lungana yo iken nen le taukan motingi i. Nen le so dook mata yo bet amkap ye urata kootoonoo kiam nga, ngan ole illos moonoo tina yo amsolo nga le imot. ¹⁸ Le am nga amtar matamam ye so yo takamata ye matada, in tiap, bong amtar matamam ye so yo takamata ye matada tiao i. Ngan so yo takamata ye matada i, in ole iken le mooloo tiap, inbe ilene, bong so yo takamata ye matada tiap i, in ole ikenen nen le taukan motingi.

5

Tiniidi Paunu Yo Iken Ye Malala Ke Maro Nga

¹ Ngan idi nga lod galanga nen, tiniidi yo ke tana i nga, ngan dawa ben badabada yo dookoot ngan bet tanepekala ye nga. Le kumata bet di tooltool tigarung tiniidi tina nga, ngan idi nga rumu moolmool yo Maro ikarata paidi nga, ngan

la iken ye malala ki ngo. Inbe rumu tina, ngan di tooltool tire tiap, bong Maro la ire ye ye taunu bene i, le ole iken nen le taukan motingi. ² Ngan dookoot nga idi nga tamooroon tiap, inbe lodo bet le tanepekala ye rumu paunu yo iken ye malala ke Maro ngo, le iyeyi ben sousoungungu paunu kiidi nga. ³ Nen le kumata bet idi nga tagege tiniidi yo ke tana i, inbe tasousou ye tiniidi paunu nga, ngan la bet ole takamatidi ben idi nga taukada tiniidi tiap nga. ⁴ Le moolmool, ye kene yo idi nga tanepekala ye badabada tina yo ke tana i go nga, ngan atoo, idi nga tamooroon tiap, inbe lod massingi dook. Yesoo, idi nga lodo bet tiniidi yo ke tana i nga, ngan imata ngan taukada tiniidi be, bong tasousou ye tiniidi paunu yo iken ye malala ke Maro ngo, a bet nen ngan tiniidi paunu tina yo taukan motingi nga, ngan ikaltoo tiniidi yo bet imata nga. ⁵ Ngan Maro yo ikaratidi i, in lono bet takap tiniidi paunu. Inbe ye la ikaua Amunu Silene paidi mugu ben itarkalidi, le ye dada tani i, in ipamedidi ye so yo bet pang dama ni ngan ikap paidi moolmool le imot nga.

⁶ Nen le ye punu tani i, in la le kanakana ngan idi nga tatara lodo le atu ye so tani in nga. Inbe lod galanga nen, ye kene yo idi nga tanepe ye tiniidi yo ke tana i nga, ngan o ke bet taye Tool Mai tanepe gaongo ye malala yo ki in tiap. ⁷ Le dookoot nga takamata moolmool ye matada pitiao, bong dada yo tatoo in nen, tatara lodo medana panga leu. ⁸ Le ben tina awete koot nga, idi nga tatara lodo le atu ye so tani. Ngan nen le idi nga lodo dook mata nen bet ole tagege tiniidi yo ke tana i, inbe talo taye Tool Mai tanepe dook ye malala yo ki i. ⁹ Nen le

kumata bet idi nga tanepe ye tiniidi yo ke tana i, too bet tagege tiniidi tina inbe talo taye Tool Mai tanepe nga, ngan ole takapge bet taye dada yo bet lon ponana paidi ye nga. ¹⁰ Ole nen, yesoo ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kiidi ye in nga, ngan idi le imot ole lo takodo dama ke kakawa ke Kiri si ye ni ke karatanga betanga. Inbe ye kene tani ngan ole ikamata dada kiidi yo tanepe ye tana i ngan taye nga, ngan bet dook mata too dook tiap nga. Lo ngan bet ole iyemenai idi ye, too ikap balingi paidi ye, le lo ige dada kiidi tina yo taye nga.

Paulu Lono Bet Iyei Di Tooltool A Tiye Maro Tigaua Le Atu

¹¹ Ngan tina am nga amtattadaia Maro bet iyemenai di tooltool nga, ngan ye punu in la le amkapge bet ampamadit di tooltool kapala lodi a bet nen ngan titoo Maro lono. Am nga, Maro lon galanga yam dook mata san, nen le dada kiam iken mallangana panga. Inbe au i atara lok nen bet ang ngan lomu galanga yam lapau, le dada kiam yo amyeyi a bet amlonang ye nga, ngan iken mallangana pang lapau. ¹² Le ken lomu taram ben am nga amkapge bet am tapmam amyitmakam mulu be. Bong au i awete nin am nen nga, ngan bet nen a lomu ponana yam, inbe alonang a bet nen ngan karau betanga ke di tooltool kapala. Di ngan lodi ponana ye so yo tikamata ye matadi leu nga, bong lodi kaua urata ye so yo iken di tooltool lodi, ngan bet dook mata too dook tiap, ngan tiap. ¹³ Ngan nen le kumata di tooltool tina yo tiwete bet am nga kutomam kaua urata dook tiap, ngan dook

mata. Bong urata ke Maro yo amyeyi nga, ngan bet amyitmaka ene ye. Inbe kumata le bet kutomam kaua urata dook nga, ngan bet amlonang ye. ¹⁴ Le Kirisi yo lono paidi mai san i, in ye la ipamadit lomam bet amyeyi urata ki i. Inbe am nga lomam galanga nen, tool ataleu la ikaua nede a imata paidi nga le imot i. Ngan nen le idi nga dawa ben taye tammata gaongo. ¹⁵ Ngan Kirisi imata pang di tooltool nga le imot, a bet nen ngan di tooltool yo bet tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ke bet titoo di tapdi lodi ye nepongo kidi, ngan tiap, bong ke bet titoo tool tani yo imata ye di, motong imadit mulu ye ni ke matenge i, in lono.

¹⁶ Le dookoot nga inbe pang dama ni a ilo nga, ngan kumata bet am nga lomam kaua urata ye di tooltool ben di ngan dook mata too dook tiap nga, ngan ole lomam kaua urata ye di dawa ben yo di tooltool ke tana i bet tiyei, ngan tiap. Moolmool, mugu ngan lomam kaua urata ye Kirisi ye dada yo nen nga, bong dookoot nga ke bet amyeyi dada yo nen ngan ye mulu tiap. ¹⁷ Nen le kumata sei tool bet iman pang ye Kirisi a iye tigaua le atu nga, ngan ole Maro iyeii le iyei ben tool paunu mulu. Le nepongo ki yo gurunu i, in imot oo, inbe paunu pombe. ¹⁸ Ngan dada tina le imot yo ke nepongo paunu nga, ngan Maro la iyei paidi i. Ye in ipamulidi le man taye tagaua le atu ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, inbe ikaua urata tani in paidi bet la tawetewete betanga ki pang di tooltool, inbe taye di le man tiye tigaua le atu lapau. ¹⁹ Le betanga kiau yo aweta in nen, ye urata yo Kirisi iyeii i, in Maro lono bet iyei di tooltool le imot ke

tana i a bet man tiye tagaua le atu. Le di tooltool yo timan ye nga, ngan ke bet lon tut sennene yo kidi ngan mulu tiap. Inbe ikaua urata pam bet la amwetewete pang di tooltool ye dada yo bet tiye tigaua le atu ye i. ²⁰ Nen le am nga la di tooltool tina yo Kirisi iwangam bet la amwetewete betanga ki pang di tooltool nga. Inbe ye kene yo amla amwetewete pang di ye in nga, ngan ben Maro ye taunu betanga ki la ipas ye koomam nga. Le amkaua Kirisi koonoo a amwetewete le koomam mede ye betanga pang nen, kaportak lomu pang Maro, inbe kaman kaye kagaua le atu. ²¹ Kakamata, Maro iyeie Kirisi yo taukan sennene i, in le isoloo sennene kiidi nga le imot, a bet nen ngan ye urata yo Kirisi tani in iyeii i, in iyei idi le tayeii tooltool noonoonoo ye Maro matana.

6

¹ Am nga amyei Maro ene ye urata yo ki i, le amwete le koomam mede ye betanga pang nen, matamu kalang dook leu, ole nen ngan dada dook mata ke Maro yo lono pang a iyeii pang koot i, in ole itara kanono tiap. ² Yesoo, Maro iwete nen, “Kagoro lal moolmool yo ataru bet lok pang a ayei dada dook mata pang ye i, ngan le alongo tangini kiang.

Inbe ye ke yo ataru bet akau ang a apamulang ye so dook tiap yo bet igarungang in nga, ngan alonang.”[✧]

Le kakamata, lal yo katai i, in dookoot nga tagoro lal yo bet Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di ye i. Inbe dookoot katai nga,

✧ 6:2 Esai (Aisaia) 49:8

ngan la lal yo bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

Urata Moonoo Matana Matana Pompombe Pang Ye Paulu

³ Am nga lomam bet di tooltool lodi dook tiap ye urata kiam yo amyeii, in tiap. Nen le ke bet amyeie so sa bet nen ngan amtarkala di tooltool sa kedi ye a bet nen ngan timol, nga tiap. ⁴ Ngan nen le urata tina le imot yo amyei nga, ngan amkapge bet ampitnai am pang di ben am nga kapraingi ke Maro. Le tina amkodo le tutube a amsolo urata moonoo masngana matana matana yo pompombe pang yam nga. Le moolmool, di tooltool tiyei dada dook tiap bet tigarungam ye, inbe tikap masngana pam le lomam galanga ye soo dada yo bet amyeii i, in tiap. ⁵ Inbe di tooltool tirau am, inbe titaram lo amken rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono. Inbe di koi kiam tiwetekalakalam a tipadingam. Inbe am nga amrau am ye urata, inbe ye lal kapala ngan amken dook ye matamam tiap, inbe amsu pitolo. ⁶ Bong am nga amnepe le tinimam galanga ye Maro matana, inbe amyei urata ki ye lo galanga yo ikauu pam i. Inbe am nga amkap malmal tarrai pang di tooltool tiap, bong amyei dada dook mata pang di leu. Inbe amtoo gurana ke Maro Amunu Silene, le lomam pang di tooltool mai san moolmool. ⁷ Inbe am nga, gurana ke Maro inepe yam le amwetewete pang di tooltool ye betanga moolmool ke bingi dook mata leu. Inbe amparama dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga, ngan le ben amkap dawa kiam ke patokongo ye bemam oonoo inbe ye

ngas. ⁸ Inbe ye urata ke Maro yo amyei nga, ngan di tooltool kapala tiyitmak emam ye, e di kapala ngan tirautoo emam du lopo, inbe di kapala ngan tikaua bingi dook mata pang di tooltool ye urata kiam, e di kapala ngan tiwete mur yam. Inbe am nga amwete betanga moolmool, bong di tooltool kapala ngan tiwete bet am nga amkap llungunu. ⁹ Inbe di tooltool kapala ngan lodi galanga yam, bong tiwete bet am nga taukamam emam. Inbe kanakana ngan so moonoo bet pombe pang yam nga, ngan amyeisa ole ammata, bong ngan tiap, nga amnepe matamam rrene go. Inbe di tooltool tiyemenai am le dook tiap, bong tiraumatam le ammata tiap. ¹⁰ Am nga lomam madoko, bong kanakana ngan lomam iken dook mata le lomam ponana dook lapau. Inbe am nga ballingamam tiap, bong am nga amlon di tooltool alunu le ballingadi ye bingi dook mata yo amweteweta pang di i. Inbe am nga taukamam so, bong am nga dawa ben so kiam alunu san.

Paulu Lono Bet Di Tooltool Ke Korin Lodi Panga Mai San

¹¹ Ang di tooltool ke Korin nga, ngan am nga amwete pobe pang, le amtarkoo betanga sa yang tiap. Inbe am nga amraia lomam le imot pang. ¹² Inbe am nga amtiukala dada kiam yo bet lomam pang ye mai san, in tiap, bong ang ngan la katiukala dada kiang yo bet lomu pam ye mai san i. ¹³ Ngan akamatang dawa ben di natuk moolmool nga, le awete pang nen, kayei dada yo ben amyei pang nga le lomu pam mai san lapau.

*Ken Kaye Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana
Tiap Nga,
Ngan Kagauagaua Be*

¹⁴ Ang inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, ngan kaye di ngan gaongo tiap, le ken kaye di kagauagaua be. Nga gelei, dada dook mata yo noonoonoo nga, ngan iye dada dook tiap yo ke geingi sennene ngan tigaua, too? Inbe nga gelei, sul iye todo ngan ke bet yeru tigaua, too?

¹⁵ Inbe nga gelei, Kirisi iye Satan* ngan tigaua lodi ye urata kidi, too? Inbe nga gelei, tool yo itara lono medana pang Yesu in bet iye tool yo itara lono medana tiap i, in yeru tiparere, too? ¹⁶ Inbe nga gelei, bareme mai ke sungunu pang Maro, in ni dook mata ke bet di tooltool titar kai padodo kidi ye, too? Tiap yege! Idi nga la bareme mai ke sungunu pang Maro yo inepe nen le taukan motingi i. Le dawa ben tina Maro iwete nga, “Au i ole anepe ye di, inbe apa kataunu ye di. Inbe au i ole ayei Maro kidi, inbe di ngan ole tiyei ben di tooltool kiau.”☆ ¹⁷ Nen le Tool Mai iwete pang di tooltool ki nen,

“Kagege di tooltool yo ke geingi sennene nga,
a kala kanepe manga mooloo ye di.

Inbe katoko so kidi yo giri leu, nga be.

Ngan la bet lok ponana yang a akau ang pau
nga.”☆

¹⁸ Inbe Tool Mai, yo gurana ki mai san le illos so
nga le imot i, in iwete nen,

---

* **6:15** Paulu ipoto tool kuto mai kidi so sidi in ene san yo Belial i.

☆ **6:16** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 26:12; Yedimia (Jeremaia) 32:38; Isikel (Esekiel) 37:27 ☆ **6:17** Esai (Aisaia) 52:11; Isikel (Esekiel) 20:34, 41

“Au ole ayei ben ang Tamamu,
inbe ang ngan ole kayei ben di natuk garup le
tamoto.”✧

7

¹ Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, Maro ipamede betanga medana tani in paidi oo. Le tina ole tagiri so dook tiap le imot yo bet igarung tiniidi le lodo nga, inbe takaratidi le tiniidi le lodo nga igalanga dook mata ye Maro matana. Inbe tatattadaia Maro a taraua panga, inbe tanepe le taukada busunu ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga.

Paulu Lon Ponana Ye Di Korin Yo Tiportak Lodi Nga

² Ole ang ngan katara lomu le mai san pam, yesoo am nga amyeyi toko dada dook tiap sa pang tool siap. Inbe am nga amgarung toko tool siap, inbe amkap toko llungunu ye tool siap lapau.

³ Ngan betanga yo awete nga, ngan bet nen a apammoo ang le lomu dook tiap ye nga tiap. Kaka-mata, mugu ngan awete pang nen, bet am nga lomam pang mai san. Nen le kumata bet kanepemaguremu nga, ngan am nga dawa ben amnepe maguremam, too kumata le bet kamatamata nga, ngan am nga dawa ben ammatamata lapau. ⁴ Le ang ngan, lok rru yang tiap, bong lok ponana yang mai san. Moolmool, moonoo alunu pombe pang yam, bong Maro ipamedau dook mata san le au i lok ponana le lok ponana kaiye.

✧ **6:18** 2 Saumel (2 Samuel) 7:14; 2 Saumel (2 Samuel) 7:8

⁵ Ngan ye kene yo amlo pombe Masedonia ye in nga, ngan atoo, taukamam maryoongoo, yesoo urata moonoo alunu la pompombe pang yam nga. Le moolmool, kanakana ngan amye di tooltool kapala amparsu ye betebetanga, inbe so san yo igarungam in nen, am nga amtattadai bet urata kiam yo amyei kataunu yang, ngan ole itar kanono tiap. ⁶ Bong ye kene yo Titi ipa le man pombe pang yam ye in nga, ngan Maro yo ipamede di tooltool yo lodi madoko i, in ipamedam, inbe iyei am le lomam iken dook mata mulu. ⁷ Inbe yo ngan leu tiap, bong so san mulu yo ipamedam le lomam iken dook mata ye in nen, ye kene yo Titi iman pombe ye in nga, ngan ikaua bingi pam ye yo kaloni a kapamede le lono iken dook mata lapau nga. Inbe iwete pam ben ang ngan lomu madoko mai san le katang ye dada dook tiap yo kayei nga, inbe ang ngan lomu pau mai san, le lomu bet kakamatau pa. Nen le betanga ki, ngan iyei au le lok ponana kaiye.

⁸ Ngan kumata bet lomu madoko ye rau kiau yo mugu ngan awode pang in nga, ngan au i lok dook tiap ye tiap. Moolmool, kulkulunu ngan lok madoko ye, yesoo akamata ben ole lomu massingi ye lapau, bong ke bet lomu massingi ye le manga mooloo tiap. ⁹ Le dookoot nga au i lok ponana nga, ngan ye yo rau kiau iyei ang a lomu madoko, ngan tiap. Bong au i lok ponana nga, yesoo ye lo madoko kiang tani i, in iyei ang le kaportak lomu pang ye Maro inbe kagege dada dook tiap yo kiang nga. Inbe lok galanga nen bet lo madoko tina yo kiang nga, ngan itoo dada yo Maro lon taru bet ole ilonang ye i. Le tina am nga amgarungang

kasin pitiap yege. ¹⁰ Ngan lo madoko yo pombe ye dada yo Maro lon taru bet ilonidi ye i, in bet iyeyi idi a taportak lodo pang ye, a bet nen ngan ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Le lo madoko yo nen ngan ke bet lomu dook tiap ye tiap, bong lo madoko yo pombe ye dada kidi tooltool ke tana i nga, ngan so ke bet iyeyi idi a tammata ye. ¹¹ Le kakamata, ye kene yo Maro iyeyi ang a lomu madoko ye in nga, ngan le soo dada pombe pang yang i? Ye dada tani, in Maro iyeyi ang le ang ngan katara lomu moolmool bet katoo dada yo dook mata nga, inbe palbe leu be kamadit tina le kakarata betanga ye dada yo kiang nga. Inbe ang ngan kakap malmal ye dada yo ke geingi sennene nga, inbe katattadaia Maro le kawete bet ole kayemenaiia tool yo iyeyi dada dook tiap nen i. Inbe ang ngan lomu bet le kakamatau mulu a kapamedau le lok iken dook mata. Nen le ye so tina le imot yo kayeyi ye tool tani yo iyeyi sennene i, ngan le kapitnai ang mallangana ben ang ngan taukamu busunu ye. ¹² Le ye kene yo awodo rau tani pang ye in nga, ngan lok kaua urata ye tool yo iyeyi dada dook tiap i, too ye tool tani yo iyeyi dada dook tiap panga i, in tiap. Bong au i awodo rau pang nga, ngan bet nen a ang tapmu kapaposang ye Maro matana ben ang ngan kagaua lomu le imot pam oo. ¹³ Ngan ye dada kiang yo nen i, in la kapamedam le lomam iken dook mata ye i.

Inbe yo ngan leu tiap, bong ye kene yo am-longo betanga ye dada dook mata yo kayeyi pang Titi nga, ngan lomam ponana le lomam ponana kaiye. Ngan nen, yesoo bong kapamede le lon madoko mulu tiap. ¹⁴ Mugu ngan apayitang a

awete pang Titi ye dada kiang yo kayei nga. Ngan moomoonoo ye betanga kiau yo awete nga tiap, yesoo betanga le imot yo awete nga, ngan ikamata ben ngan moolmool le imot. Ngan gaongo leu, betanga yo amwete panga yang ngan moolmool, inbe betanga le imot yo amwete pang nga, ngan moolmool lapau. ¹⁵ Ye kene yo Titi imala yang ye in nga, ngan le katattadai a katangarur a kakauu, inbe kalongo betanga ki yo iwete pang nga. Ngan la nga lon tut dada kiang tina yo kayei panga ngan go, le nga lono pang le lono pang mai san. ¹⁶ Le dookoot nga au i lok ponana mai san, yesoo atara lok le imede yang nen, bet ang ngan ole katoo Maro lono ye so le imot yo kayei nga.

8

Di Tooltool Ke Kirisi Titar Pat Bet Tilon Di Diedi Kapala

Yo Tinepe Yudia Nga

¹ Ang di diemam nga, dookoot nga bet apagalanga lomuu ye dada ke Maro yo lono dook mata a iyeii pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe tana mai Masedonia nga. ² Di ngan, barau, tisolo moonoo alunu san le taukadi pat le so ki taunu i. Bong di ngan lo ponana irau di le moolmool ballingadi tiap, bong di tooltool ke maroro, nen le bedi moo ye winnokanga pat a bet tilon di diedi kapala yo taukadi so nga. ³ Ngan au i akamata dada kidi ke raingi so, ngan la le awetewete ye nga. Le moolmool, so yo bet tirai nga, ngan tirai le ipa ye so yo bet tiyei urata kidi tapdi ye, ngan lapau, a tipaloko lo pono. Ngan tool sa la iwete pang di bet tikap so yo nen nga tiap,

bong ye di tapdi lodi. ⁴ Ngan la tiwete pam le koodi mede ye betanga bet ammalum pang di, a bet nen ngan titar bedi, inbe tisu di tooltool ke Maro tina yo taukadi so nga. ⁵ Inbe di ngan tiyei dawa ben yo am nga lomam tar bet tiyei, ngan tiap, bong tilon di diedi ye so kidi alunu le alunu san. Inbe ye dada kidi tani yo tiyeii nen i, ngan di ngan titoo Maro lono.

⁶ Ngan urata ke winnokanga pat le so yo bet kayei maroro ye i, in Titi la ipamaditi kataunu yang i. Le amwete panga le koomam mede bet mala ikamatang a ipamedang, inbe iyei poraii le imot. ⁷ Kakamata, ang ngan urata kiang kapala yo kayei nga, ngan kayei dook mata le imot. Ngan urata tina yo awetewete ye ngan nen; ye lomu medana yo kataru i, inbe ye betebetanga le lo galanga kiang, inbe kagaua lomu le imot ye geingi dada yo dook mata nga, inbe ye dada yo bet lomu pam ye mai san i. Nen le kumata bet kayei urata kiang san ngan dook mata nga, ngan dook mata nen, bet kayei urata tani yo bet kayei maroro ye so a bet kalon di tooltool kapala ye nga, ngan lapau.

⁸ Au i yo awete pang nen nga, ngan bet awete a apagaigai ang bet kayei nen tiap. Bong lok bet atou ang a akamatang ye dada kiang yo bet lomu pang di tooltool ye mai san i, in moolmool le ben ke di diemu kapala yo tilon di tooltool ye ngan lapau, too tiap. ⁹ Ang ngan lomu galanga ye dada dook mata yo ke Tool Mai kiidi Yesu Kiri, ngan oo. Ngan ye in mugu ngan ballingana ye so nga le imot, bong ye ang nga, ngan la le igege so dook mata yo ki ngan sila ikino, inbe isi tana le si iyei ben tool ballingana tiap nga, a bet nen ngan

ilonang a iyei ang le ballingamu ye so yo ke Maro nga le imot.

¹⁰ Ngan au i bet awete lok pang ye urata yo bet kayeii i. Ye rai yo ila koot ni nga, ngan ang ngan kawete bet lomu bet le kalon di tooltool kapala ye so, ngan nen le ang ngan la kamugu pang di diemu a kamadit ye urata tani yo bet kawinnoko so bet kalon di diemu ye nga. ¹¹ Le dookoot nga kayei poraia urata tani in le imot. Kakamata, mugu ngan katara lomu bet kayeie urata tani, le dookoot nga gaongo leu, ole katara lomu bet kayeii le lo imot. Le so kiang yo bet kawinnoko nga, ngan kapas le kawinnoko leu. ¹² Ngan nen le soo so yo idi nga lodo bet talon di ye nga, ngan kumata bet tatoo lodo moolmool nga, ngan Maro ole lon ponana ye. Bong kumata bet taukada so nga, ngan Maro in ke bet itoridi ye so yo nen nga, ngan tiap.

¹³ Au i awete bet ole kalon di tooltool kapala a nepongo kidi dook mata, inbe ang ngan taukamu so le kasolo urata moonoo, nga tiap. Bong au i lok nen, bet ang le imot ngan so kiang gaongo leu, le ke bet di tooltool kapala kidi mai, inbe ang kapala kiang kasin, ngan tiap. ¹⁴ Le dookoot nga ang ngan so kiang alunu san, inbe di ngan taukadi, le ole kalon di ye so yo timaka ye nga, a bet nen ngan ye kene yo ang ngan bet taukamu, inbe di ngan kidi alunu nga, ngan ole tilonang ye so yo kamaka ye nga lapau. Ngan ye dada yo nen in nga, ngan nepongo le so kiang ngan ole gaongo leu. ¹⁵ Ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete bet idi nga talon di diede kapala a nen ngan so kidi ige. Nen le Rau ke Maro iwete nen, "Tool yo iwinnoko kaningi alunu i, in kaningi ki alunu

mata le kapala ibi, nga tiap. Inbe tool yo iwinnoko kaningi kasin i, in kaningi ki kasin leu le ikana pitolo, ngan tiap lapau.”✧

Tiwanga Titi Iye Di Diene A Tila Pang Korin

¹⁶ Au i awete lo ponana kiau pang Maro ye yo ipamaditi Titi lono le ye i lono bet ilonang dawa ben am nga. ¹⁷ Ngan nen le ye kene yo amkap betanga pang Titi a amtoru bet imala matan so ang ye in nga, ngan le ye lono dook mata bet imala. Bong ye punu in leu la le bet imala pang yang ye, in tiap, bong ye taunu i lono mai san bet le imala matan so ang pa. ¹⁸ Inbe am nga ole amyawara ede atu lapau la bet iyei ene a yeru timala pang yang i. Ngan tool tani, in di tooltool le imot yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tiyitmaka ene ye yo iyei urata ye betebetanga bingi dook mata pang di tooltool nga. ¹⁹ Inbe yo ngan leu tiap, bong tool tani, in di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tipootoo bet iyei emam a amye ampa bet amkap pat le so yo bet amlon di diede ye nga. Ngan ye urata tani yo amyeii i, in bet nen a amyeie Tool Mai ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti, inbe ampaposam pang di tooltool ben am nga tinimam bese bet amlon di tooltool yo timaka ye so nga. ²⁰ Ngan am nga lomam bet tool sa ipasa mur yam ye dada yo matamam kala pat maiyoko yo di tooltool titaru ye lo ponana kidi, in tiap. Yo nen ngan la le amkaua ede tani in nga. ²¹ Le am nga lomam kaua urata bet amyei dada yo dook mata ngan ye Maro matana leu tiap, bong ye

---

✧ **8:15** Pamulenge (Kisim Bek) 16:18

di tooltool le imot yo ke tana i nga, ngan matadi lapau.

²² Inbe am nga ole amyawara emam san mulu a iyei di tooltool ru ngan edi inbe tiye timala. Ye in kanakana ngan atoua ye urata matana matana, ngan le akamata ben ye in tool dook mata ke bet ilon di tooltool ye urata yo ke Maro nga. Le dookoot nga itara lono le imede yang bet ole kayei urata yo ke winnokanga so i, le ye in tinin bese bet ilonang ye urata tani in. ²³ Inbe ye Titi, ngan ye in isu au le amru amparlon ye geingi urata kataunu yang. Inbe ye di diede ru nga, ngan tikap di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan damodi, inbe kanakana ye urata yo tiyei nga, ngan tiyitmaka Kirisi ene ye. ²⁴ Ngan nen le ye kene yo bet di tol timala pombe ye in nga, ngan kapaposo dada kiang yo bet lomu pang di tooltool ye mai san i, in pang di, a bet nen ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ole lodi galanga nen, betanga yo mugu ngan amwete a ampayitang ye nga, ngan moolmool.

9

Di Korin Bet Tilon Di Tooltool Ke Kirisi Yo Tinepe Yudia Nga

¹ Au i taukak lok mulu yo bet awode lo ye rau a ayawari pang ye urata yo kayeii bet kawinnoko so ye lo ponana kiang yo bet kalon di tooltool ke Maro ye nga. ² Yesoo, au i lok galanga ben ang ngan tinimu bese bet le kayeie urata tani in. Ngan nen le apayitang la di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Masedonia ngan matadi.

Inbe awete pang di nen, ye rai yo ila koot ni nga, ngan ang tooltool yo kanepi ye tana mai Akaia nga, ngan kamadit ye urata tani a kakarata so yo bet kakap ye lo ponana kiang, ngan oo. Le dada kiang tani, in di tooltool ke Masedonia tikamata le lodi bet tiyei nen lapau. ³ Nen le dookoot nga au i bet awanga di sotol tina a timala pang yang, a bet mala tilonang a kapare so tina ngan le imot dawa ben yo awete pang bet kayei nga. Ole nen ngan betanga yo mugu ngan apayitang ye a akaua bingi yang bet ang ngan ole kayei nga, ngan ole taukan kanono. ⁴ Ngan kumata bet aye di tooltool ke Masedonia yo titara lodi medana pang Yesu ngan sa bet ammala le tikamatang ben kapare toko so siap nga, ngan ole moomoomam ye yo ampayitang sorok ben amtara lomam le imede yang ye urata yo kayei in nga. Bong ang ngan ole moomoomu le moomoomu dook tiap. ⁵ Le au i lok tar bet dada dook mata in nen, bet awete pang di diede tina nga bet timugu a timala matadi so ang, inbe tilonang a kaye di kayei porai urata ke lo ponana kiang yo kapamede betanga ye bet kayawar nga. Ngan la ye kene yo bet ammala ye in nga, ngan so kiang tina ngan kakarata a kapare dook bet kayawar oo. Le kumata bet nen nga, ngan di tooltool ole tikamatang ben ang ngan lomu dook tiap ye tiap, bong lomu ponana bet kakap so tina ngan.

⁶ Lomu tut betanga yo kidi maimai nga, “Sei tool yo ipe kaningi patunu kasin leu i, in ole ikap kasin leu pang kaningi. Inbe sei tool yo ipe kaningi patunu le alunu mata i, in ole ikap le alunu kaiye pang kaningi.” ⁷ Le ang atu atu le imot ngan

matamu too dook mugu ngan, lo ngan bet katar soo so yo lomu bet kalong di diemu ye nga. Bong ken lomu madoko ye winnokanga so kiang, too lomu tar bet tool sa ipagaigai ang ye winnokanga so, ngan be, yesoo di tooltool yo lodi ponana bet tikap so pang di tooltool ye di tapdi lodi nga, ngan Maro ole lono pang di mai san. ⁸ Inbe Maro yo lono paidi i, in ke bet iyei dada dook mata pang ye so tina ngan le imot, a bet nen ngan kanakana nga ang ngan ole kakap so dook mata le imot yo lomu bet kakap pang ang tapmu nga, ngan le lo ige ang dook mata ke bet iken a kayei urata yo dook mata nga le imot ye. ⁹ Le ben betanga tani yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete ye di nen, “Tool dook mata i, in imalimi so ki pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Inbe ye dada dook mata noonoonoo yo iyei nga, ngan Maro ole lon tutu a iken nen le taukan motingi.”[☆]

¹⁰ Le Maro yo ikap kaningi puana pang di tooltool bet tipe i, in ye la iyei a isup le itar kanono pang di bet tikan i. Nen le ye dada gaongo leu, ye in ole ikap so matana matana alunu pang bet kala kayei urata dook mata ye, inbe ole iyei ang le dada dook mata noonoonoo yo kayei nga, ngan ole itar kanono alunu le alunu san. ¹¹ Le Maro ole iyei ang le ballingamu ye so nga le imot, a bet nen ngan kanakana ngan kalon di tooltool ye le mai. Inbe ye loningi kiang yo kagaua bet amkap pang di nga, ngan ole tiwete lo ponana kidi pang Maro ye.

¹² Ngan nen le so yo kawinnoko bet kalon di diemu ye nga, ngan ke bet kalon di tooltool ke

---

[☆] **9:9** Rau ke Woungu (Buk Song) 112:9

Maro ye leu tiap, bong ole kayei di tooltool alunu a lodi dook mata le tiwete lo ponana kidi yo mai le mai san ngan pang Maro lapau. ¹³ Yesoo, kumata bet kayei urata ye so yo kawinnoko le maiyoko ye lo ponana kiang ngan bet kalon di tooltool ke Kirisi le tooltool kapala ye nga, ngan ole ang tapmu kapaposang ben ang ngan katara lomu medana moolmool ye bingi dook mata ke Kirisi inbe kato. Le kumata bet di tooltool tikamatang yo kayei nen nga, ngan ole tiyitmaka Maro ene ye dada dook mata tani yo kayeii i, inbe ye so alunu yo bet kakap pang di nga. ¹⁴ Inbe ole tikamatang ben Maro lono pang a iyei dada dook mata pang le illos dada yo kapala nga. Ngan nen le ole titara lodi le imot pang, inbe lodi tutang ye pataraungu yo kidi nga. ¹⁵ Le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye so dook mata san yo ikauu paidi ye lo ponana ki i. Ngan so dook mata tani, in idi nga taukada betanga dook mata yo bet tawete nini ye i.

10

Paulu Iraua Betanga Kidi Tooltool Yo Tiwete Mur Ye Urata Ki Nga

¹⁻² Au Paulu i, in dookoot nga lok bet apagalanga lomu a apamedang ye betanga i. Di tooltool kapala tiwete nen, ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan au i atattadai le anepe ben tool pallongak, bong ye kene yo bet anepe manga mooloo ye in nga, ngan au i atattadai tiap, bong awete katkat pang leu. Bong au lok bet atoo dada yo Kirisi iyei nga, ngan ye taunu in itaru le du inepe lopo, inbe lono iken silene dook mata pang di tooltool nga le

imot. Le au i lok bet awete katkat pang tiap, bong awete le kook mede ye betanga pang nen, ole ang tapmu kakaratang le dook ngan. Ole nen ngan ye kene yo bet amala pang yang ye in nga, ngan au i o ke bet atattadai tiap, bong ole awete katkat pang dawa ben yo lok tar bet ole awete pang di tooltool kapala yo tipasa mur yam nga. Di ngan lodi taram ben am nga amtoo dada kidi tooltool ke tana i a amyeyi urata kiam ye, a bet nen ngan di tooltool tiyitmak emam ye nga. ³ Le moolmool, am nga dookoot nga amnepe ye tana i, bong ampatoko dawa ben di tooltool ke tana i tiap. ⁴ Ngan dawa yo Maro ikap pam a ampatoko ye nga, ngan ben kidi tooltool yo ke tana i nga tiap. Bong dawa tina ngan gurana ke Maro ye taunu iken ye, le ke bet amrautoo gurana kidi so sidi ye. ⁵ Le dawa tina, ngan ampatoko ye a bet nen ngan betanga ke kaplungunu, le betanga yo di tooltool tiyitmak di ye inbe tiwete a tiyakala di tooltool kapala yo bet lodi galanga ye Maro nga, ngan amrautoo le imot. Inbe di tooltool yo lodi kap gogo dada matana matana yo ke tana i nga, ngan amrautoo betanga yo kidi nga, a bet nen ngan tinepe Kirisi parmana, inbe titoo dada dook mata yo ki nga. ⁶ Inbe am nga ole amtar matamam bet amnamang kumata le kalongo koomam a katoos betanga kiam le lo imot nga, ngan la bet amyemenai di tooltool kapala yo lodi bet titoo betanga kiam tiap nga.

⁷ Le ang ngan bet lomu kaua urata ye soo so yo kakamata a iken mallangana nga, inbe matamu too dook bet moolmool too tiap. Kumata di sima tooltool yo tiwete bet di leu la Kirisi ipootoo di bet tiyei urata ki nga, ngan ken lodi kaua urata dook

mulu ngan, yesoo am nga Kirisi ipootam lapau. ⁸ Le moolmool, dookoot nga au i apayitam kasin ye gurana yo Tool Mai ikauu pam i. Bong o ke bet moomook ye tiap, yesoo ikauu pam a bet nen ngan amgarungang ye nga tiap, bong bet ampamedang ye a kakodo le kamede ye lo medana yo kiang nga. ⁹ Inbe au i lok bet lomu tarau ben nga akapge bet ayei ang a katattadai ye betanga yo awodo lo ye rau pang nga be. ¹⁰ Ngan awete nen, yesoo di tooltool kapala tiwete nen, “Betanga ki tina yo iwodo lo ye rau nga, ngan iwete katkat inbe ipagaigai di tooltool ye. Bong ye kene yo ye taunu iman iye di tinepe inbe iwete betanga ki ye in nga, ngan di tooltool tikamata ben ye in tool ene mai tiap, inbe ye in lon galanga ye dada dook mata ke betebetanga tiap.” ¹¹ Le di tooltool yo tiwete betanga nen nga, ngan dook mata nen bet lodi kaua urata ye dook ngan. Yesoo, betanga yo amnepe manga mooloo, inbe awodo lo ye rau pang nga, ngan ye kene yo bet ammala amyang tanepe ye in nga, ngan ole amyei dada gaongo leu pang di.

¹² Inbe am tapmam nga ke bet amkamatom ben am nga tooltool dook mata ben di tooltool kapala yo tiyitmak di a tiwete pang bet di tapdi ngan edi maimai, nga tiap. Ngan di ngan tikamata urata kidi sima tooltool mugu, lo ngan bet tiwete bet di tapdi ngan tooltool dook mata nga? Tool siap! Bong di ngan tikamata urata le dada kidi tapdi leu, inbe tiwete bet di ngan di tooltool dook mata ye. Ngan di ngan taukadi lo galanga. ¹³ Ngan am nga ke bet koomam payitam a amyitmak emam le ilo ete mata tiap, bong ole koomam payitam ye

urata yo Maro iwangam bet la amyeei i, in leu. Inbe urata kiam tani in la idukang Korin lapau i. ¹⁴ Ngan kumata le bet mugu ngan ammala amwetewete betanga ke Maro pang tiap, lo ngan bet dookoot nga mala koomam payitam ben am nga kuto maimai kiang nga, ngan la moolmool nga ampaskimooloonoo ker ke urata yo kiam in nga. Bong tiap, yesoo am tina nga la ammugu pang di tooltool kapala bet mala amraia bingi dook mata ke Kirisi pang nga. ¹⁵ Inbe am nga o ke bet koomam payitam mata ye urata yo di tooltool kapala tiyei nga tiap. Ngan nen le dookoot nga amtara lomam le atu nen bet lomum medana yo kataru in ole mai le mai san, inbe ni yo bet amyeei urata kiam kataunu yang ye i, in ole idikdik le lo mai lapau, ¹⁶ a bet nen ngan dook mata pam bet la amwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke malala kapala yo iken manga mooloo yang nga. Ngan am nga lomam bet koomam payitam ye urata yo di tooltool kapala tiyei koot ye ni kapala, nga tiap. ¹⁷ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Sei tool bet koon payiti ye so sa nga, ngan koon payiti Tool Mai leu ye soo so yo iyei panga nga.”[☆] ¹⁸ Le kakamata, tool yo ye taunu iyitmaki in la Tool Mai lon ponana ye, in tiap, bong tool yo Tool Mai iyitmaki in la lon ponana ye i.

11

Paulu Iye Di Tooltool Ke Kaplungunu Yo Tiwete Di Ngan Aposol Nga

---

☆ **10:17** Yedimia (Jeremaia) 9:24

¹ Au i lok bet ang ngan kamalum pau bet ayei kapa kasin a ayitmaka ek mulu ngan. Le ken katemu malmal pau palbe be. ² Maro lono yo pang in mai san, le lono bet kagege inbe kala ye tool san tiap. Le ye dada gaongo leu au i matak yoonoonoo yang, yesoo apamede betanga yang bet ole akau ang pang tool ataleu. Ngan tool tani in la Kirisi i. Le kanepe le tinimu igalanga dook mata ye matana, a bet nen ngan akau ang panga, dawa ben garup paunu yo ikap tutu dook le lo lal ki ke kerenge a tamana ikauu pang ye tamoto yo bet iyooloo in nga. ³ Bong au i atattadai bet ole nen ngan di tooltool ke kaplungunu tillungang le kagege dada moolmool kiang yo kagaua lomu le imot pang Kirisi ye i. Le lomu tut, dada yo nen in pombe pang ye Ewa. Ngan ye kene tani in moto yo lon galanga san ye kaplungunu i, in ikaua llungunu ye a iwala murini pang Maro.

⁴ Au i atattadai yang nen, yesoo kumata le sei tool bet iman pang yang bet man iwetewete betanga san pang nga, ngan kapas le katar talngamu panga leu. Le kumata bet iwetewete betanga san pang ye Yesu yo dawa ben am nga amwetewete pang ye in tiap i, too iwete bet ole kakaua maro amunu san ye yo kakauu mugu i, too iwete bingi dook mata san pang ye yo kakauu koot in nga, ngan nga gelei a kapas le katar talngamu panga leu nga. ⁵ Bong di tooltool tina yo tikiu di ye di aposol, inbe ang ngan kakamata di ben edi maimai nga, ngan o ke bet tillosau a anepe par-madi, ngan tiap. ⁶ Le moolmool, kumata bet au i lok galanga ye dada dook mata ke betebetanga tiap, bong au i nga lok galanga ye so yo awetewete

ye nga. Le kanakana ngan dada tina le imot yo amyei nga, ngan amyei bet nen a ampitnaia lo galanga tani pang.

⁷ Ye kene yo awetewete bingi dook mata pang ye in nga, ngan atarau au tauk le adu lopo yege ni, inbe akap toko balingi sa ye urata kootoonoo kiau tiap. Bong au i ayei nen a bet nen ngan ayitmakang le lo kakodo. Le gelei, ye dada kiau yo ayeii nen i, in o akapsap ye sennene, too? ⁸ Ngan ye kene tani nga, ngan au i akap loningi ye di diede kapala yo tigaua ye bareme ke Yesu a bet ayei urata kiau ye kataunu yang nga. Ngan nen le dawa ben au i apinau so kidi a bet nen ngan alonang ye. ⁹ Inbe ye kene yo ayang tanepe gaongo a amaka ye so nga, ngan le apaloko moonoo tani in lo pomu tiap. Bong di diede kapala yo tinepe Masedonia ngan tikap so le imot yo amaka ye ngan man tikap pau. Le ye kene tani in apaloko moonoo sa lo pomu tiap, inbe dookoot nga inbe pang dama ni a tala, ngan o ke bet apaloko moonoo sa lo pomu tiap lapau. ¹⁰ Le dawa ben Kirisi iwete betanga moolmool, a betanga tina ngan iken yau nga, le au i awete betanga moolmool pang nen lapau! Le tooltool sa yo ke tana mai Akaia ngan ke bet ilelau ye yo ayitmakau ye dada tani yo ayeii kataunu yang, in tiap. ¹¹ Ngan nga gelei, au i o lok pang mai san tiap la le atoo dada kiau tani i, too? Tiap yege, Maro in lon galanga nen, au i lok pang mai san moolmool! ¹² Le dada tani yo dookoot nga atoo le atara moonoo sa lo pomu bet kakap kaningi le so pau ye tiap i, in ole atoo le ikenen leu, a bet nen ngan akodokala di sima tooltool yo koodi payit di,

inbe tiwete bet di ngan titoo dada gaongo leu ben yo amtoo nga. ¹³ Di tooltool yo ngan tiwete bet di ngan aposol, bong tiap. Inbe tikaua llungunu bet di ngan tiyei urata ke Kirisi a tillungu di tooltool, inbe tikapge bet tikap am aposol yo moolmool ngan nemam. ¹⁴ Bong idi nga ke bet tatakrai ye dada yo kidi nga tiap, yesoo Satan ye taunu la ikaua llungunu ye di tooltool a tikapsap le tiyeisa o ye in bangabangana ke Maro yo ipa ye lulngana a isi i. ¹⁵ Nen le kumata di kapraingi ki ngan di lapau tikaua llungunu yang bet di ngan di kapraingi ke Maro yo titoo dada noonoonoo ki nga, ngan ken katakrai ye dada kidi yo tiyei, ngan be. Di tooltool yo nen nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro iyemenai di le tisolo masngana maiyoko le lo itarye dada kidi yo nen nga.

Paulu Ipayiti Ye Urata Moonoo Masngana Yo Isolo Nga

¹⁶ Nga bet awete pang mulu nen; ken ang ngan sa lon tarau bet au i tool kapakapa, ngan be. Bong kumata le lomu tarau ben moolmool au i tool kapakapa nga, ngan dookoot, kagegau sila anepe nen a kook payitau kasin mulu ngan. ¹⁷ Le dada yo au tauk kook payitau ye nen i, in atoo dada yo Tool Mai bet iwetewete ye, ngan tiap, bong atoo dada kidi kapakapa leu. ¹⁸ Ngan di tooltool alunu yo kaye di kanepe, ngan titoo dada ke tana i a di tapdi koodi payit di. Ngan nen le au lapau, ole kook payitau ye dada kiau dawa ben yo di tiyei nga. ¹⁹ Ngan nen le dook mata, yesoo ang ngan lomu tar bet ang ngan lo galanga kiang dook mata, ngan nen le lomu ponana bet kalongo betanga

kidi tooltool yo kapakapa nga. ²⁰ Ngan yo ngan leu tiap, bong kumata sei tool bet iyei ang a kayei ben poranga ki, too ikaua llungunu yang a bet ipinau so kiang, too idada pomu, too ye taunu iyitmaka ene le ilo ete ye di tooltool kapala, too bet ipodo pangamu nga, ngan kamalum panga a iyei soo so yo lono bet iyei nga. ²¹ Bong am nga amyei dada yo ben di tiyei pang, ngan tiap. Le nga gelei, nga ole moomoomam ye yo taukamam guramam ben di le ke bet amyei dada yo dook tiap nen, ngan pang tiap, too?

Ngan au i nga awetewete dawa ben di kapakapa nga. Nen le kumata sei tool bet moomoonoo tiap, inbe koon payiti ye dada ki yo iyei nga, ngan au i ole moomook tiap, inbe kook payitau nen lapau. ²² Nga gelei, di tooltool tina ngan tiwete bet di ngan di Ibru*, too? Ngan dook mata, au i tool kidi Ibru lapau. Inbe tiwete bet di ngan ke Isrel, too? Ngan dook mata, au i ke Isrel lapau. Inbe tiwete bet di ngan sasa ke Awaram, too? Ngan dook mata, au i sasa ke Awaram lapau. ²³ Inbe tiwete bet di ngan tiyei urata pang Kirisi ben kapraingi ki, too? Atoo, au i nga o ayei kapakapa ye betanga kiau yo awete nga, bong au i kapraingi ke Kirisi lapau, inbe ayei kaiye urata panga le allos di ye. Le atorang, di ngan tiyei urata pang Kirisi? Ngan au i ayei kaiye urata panga, le allos di. Inbe di koi kidi tikap di a titar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono? Ngan au i, di koi kiau titarau kaiye a lo aken rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono.

---

* **11:22** Di tooltool yo tiwete Ibru koodi inbe titoo dada le momo kidi Yuda nga, ngan tikiu di ye di Ibru.

Inbe di koi kidi tiwete a tiwalis di ye koro medana? Ngan au i, tiwalisau kaiye ye koro medana a asolo masngana mai, inbe ye lal kapala ngan kasin leu be amata. ²⁴Inbe di kuto maimai kidi Yuda tiwete a tiwalisau ye koro medana le kinkatingi ki ben sangaul tol inbe balana limi be pai. Ngan tiyei au nen pattu leu tiap, bong tiyei dada nen pau le palimi. ²⁵Inbe ye lal tol mulu, ngan tool kuto mai kidi Rom iwete a tiwalisau ye koro lapau. Inbe kene atu ngan di tooltool tikapge bet tikatmatau ye pat a bet amata. Inbe ookoo maimai tol yo akooi ye nga, ngan di le tol timere a tidaudat le kene atu in adau ye bong atu inbe ke atu tiek pono. ²⁶Inbe kanakana ye panga kiau bet apa a ala ye malala kapala nga, ngan asolo moonoo mata le lok tar bet ole amata. Ngan au i asolo moonoo ye kene yo asautu ran ye i, inbe ye di tooltool ke pinnau yo tiko dada a bet nen ngan tigarungau nga. Inbe asolo moonoo ye di diek Yuda yo malala kiam atu nga, inbe ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, inbe ye di tooltool ke malala maimai yo anepe ye nga, ngan lapau. Inbe asolo moonoo ye kene yo apa ye ni yo taukan tooltool in nga, inbe ye kene yo akooi ye ookoo me pono nga. Inbe asolo moonoo ye di tooltool yo tillungau bet di ngan di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu, bong tikapge bet tigarungau lapau nga. ²⁷Inbe au i arau au dook ye urata mata, le ye bong alunu ngan aken dook ye matak tiap. Inbe ye kene kapala ngan taukak so yo bet akani i, le pitolau inbe morakau. Inbe taukak lonloningi dook yo bet asousou ye nga, ngan le ningerau. ²⁸Ngan yo ngan leu tiap, bong so san yo lok moo ye mai mata lapau

in nen. Ye ke kanakana ngan lok kaua urata bet ole matak kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan balai. ²⁹ Le kumata alongo sei tool bet ikodo le imede ye lo medana yo ki i, in tiap nga, ngan iyei au le gurana kiau bet imot. Inbe kumata ede atu bet iyei ede san le ikapsap ye sennene nga, ngan iyei au le katek malmal lapau.

³⁰ Kumata lok bet le kook payitau nga, ngan ole kook payitau ye soo so yo ipaposau ben au tauk i taukak gurak nga. ³¹ Ngan betanga yo kiau nga, ngan moolmool. Inbe Maro yo Tool Mai Yesu Tamana i, in ikamatau le ye in lon galanga yau nen, au i nga allung tiap. Inbe ye in ene mai le ke bet tayitmaka ene dookoot nga inbe pang dama ni a tala le ikenen nen leu. ³² Ngan ye kene yo anepe Damaskas ye in nga, ngan tool yo tool kuto mai Aretas itaru bet matan kala malala mai tani i, in iwanga di tooltool ke patokongo la tikodokala dada ke koongoo ke Damaskas, a nen ngan bet tikamatau ngan tiparamau. ³³ Bong ngan di diek kapala tilonau a tinonau lo ye so ben karei yo tikoii ye koro i, inbe tipadu au ye dada ke kaungu muru a adu tana le akoo.

12

*Paulu iwetewete Ye Mianga Ki,
Inbe Ye Moonoo Yo Pombe Ye Tinini I*

¹ Ngan dada yo bet au tauk kook payitau ye i, in akamata ben ole ilonau pitiap yege, bong ngan dook mata, au i ole aseke betanga kiau mulu. Nen le ole awete pang ye betanga yo mugu ngan iken sollono nga, inbe ye mianga yo Tool Mai ipapos pang di tooltool nga. ² Ngan au i lok galanga ye

tool atu ke Kirisi yo rai sangaul be balana pai iman a ila koot ni nga, ngan Maro ikauu le ilo ye malala ki yo iken ete san le so le imot iken ke parmana i. Bong ikauu le ipa ye kanono kerana le imot, too nga ben itada ye mianga leu, ngan sei lon galanga ye. Maro ataleu in la lon galanga ye i. ³ Le moolmool, au i lok galanga ben Maro ikauu le ipa ye kanono kerana le imot, too nga ben itada ye mianga leu, ngan tiap. Maro ataleu in la lon galanga ye i. Bong au i lok galanga nen, ⁴ ye kene yo Maro ikaua tool tani a ilo ye malala ki yo nepongo ki dook mata in nga, ngan ilongo betanga ke so yo di tooltool ke tana i ngan sa ke bet iwete nin ngan tiap. Ngan betanga tani, in Maro itara gunkalanga ye, le tool sa ke bet iwetewete ye tiap. ⁵ Ngan au i lok ponana bet apayiti tool yo dada nen ngan pombe pang ye i, bong lok bet au tauk kook payitau tiap. Ngan nanga, ole kook payitau ye so yo ipaposau ben gurana kiau ngan mai mata tiap, ngan leu. ⁶ Bong kumata le au tauk bet apayitau ye so yo Maro iyei pau nga, ngan ole awetewete ben di kapakapa nga tiap, yesoo betanga yo bet awetewete ngan moolmool le imot. Bong au i o ke bet ayei nen tiap, ole nen ngan di tooltool kapala tipayitau mata ye. Ngan au i lok bet kayitmaka ek kaiye mata ye so yo kakamata toko pa ye matamu tiap, nga be, bong au i lok bet kakamata urata kiau inbe kalongo betanga yo awete nga, a bet nen ngan ole kakilalau ben au i tool balai nga.

⁷ Ngan au i tool tani yo Maro ikau au a alo ye malala ki i, inbe ye kene tani in ipapos so yo nen ngan pau le budanga kaiye san i. Bong ye in ikodokalau bet atiki ye so tina yo dook mata ki

taunu nga, ngan be. Nen le imalum pang Satan bet iwanga kapraingi ki a isi le si itara moonoo atu lo ye tinik. Le moonoo tani in masngana ki dook tiap san ben tuitui la iso tinik i. ⁸ Le apatarau pang Tool Mai le patol a atoru bet igiri masngana ke moonoo tani a ikoo yau. ⁹ Bong ngan iwete pau nen, “Tiap! Ngan ong in, dada kiau yo bet lok pong a ayei dada dook mata pong nga, ngan ipon yong, le ke bet kusolo moonoo yo nen nga. Yesoo, ye kene yo ong in bet taukam guram ye in nga, ngan ole gurana kiau pombe mallangana pang di tooltool le imot bet tikamata.” Ngan Tool Mai tani in iwete pau nen, ngan nen le kumata bet taukak gurak nga, ngan ole lok ponana inbe apayitau ye, a bet nen ngan di tooltool lodi galanga nen, Kirisi gurana ki la ikenen yau i. ¹⁰ Nen le au i lok ponana bet asolo masngana ye Kirisi ene. Le ye kene yo bet taukak gurak nga, too di tooltool bet tiwete betanga dook tiap pau nga, too moonoo sa bet pombe pang yau nga, too di tooltool tikamatau ben atoo Kirisi le bet tigarungau nga, too urata dook tiap matana matana sa bet pombe pang yau nga, ngan ole lok ponana. Yesoo, ye kene yo au i bet taukak gurak nga, ngan ye la bet ikap gurana pau a ipamedau le gurak i.

*Paulu Lon Madoko Ye Di Tooltool Ke Kirisi
Yo Tinepe Korin Nga*

¹¹ Au i nga ayei ben di kapakapa sa, bong ang la koomu kanau a le si ayei nen i. Inbe ang ngan ke bet kakaua bingi pang di tooltool ye dada kiau yo dook mata nga, bong ngan kayei nen tiap, ngan la au tauk awetewetau nen nga. Le moolmool, au

i ben tool sorok, bong di tooltool kiang tina yo di tapdi tikiu di ye di aposol inbe ang ngan kakamata di ben edi maimai nga, ngan o ke bet tillosau a anepe parmadi, ngan tiap. ¹² Le kakamata, so yo bet ipaposau ben au i aposol moolmool nga, ngan ayei kataunu yang a ang ngan kakamata oo. Le ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan Maro ipamedau a akodo le tutube, inbe asolo urata moonoo yo pombe pang yau nga, a bet nen ngan ayei mos matana matana, inbe urata maimai kapala a pompombe kataunu yang nga. ¹³ Inbe ayeie dada gaongo leu pang dawa ben yo ayeii pang di tooltool kapala yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. Bong so atu la ayeii pang le gaongo tiap i, in nen, au i ke bet akap urata moonoo pang a bet nen ngan matamu kalau ye kaningi le so tiap. Le kumata bet dada kiau yo ayeii nen i, in bet dook mata ye matamu tiap nga, ngan ole kagiri sennene yo kiau nga.

¹⁴ Dookoot nga au i akarata so kiau bet amala matak so ang mulu le patol ki. Inbe lok tar bet o apaloko moonoo sa lo pomu bet matamu kalau ye kaningi le so, ngan tiap lapau, yesoo di kakase nga ke bet titar pat a tilon di tamadi le tinadi ye tiap, bong di tamadi le tinadi ngan la bet titar pat a tilon di ye nga. Ngan nen le so yo lok panga i, in balingi le so kiang, ngan tiap, bong ang tapmu ngan la lok pang nga. ¹⁵ Le au i lok ponana bet akap so yo kiau nga le imot pang, inbe au tauk araia tinik mai i le imot pang lapau a bet alonang ye. Le atorang, kumata bet au i lok pang mai san nen nga, ngan gelei, ang ngan ole lomu pau mai san tiap, too? ¹⁶ Ngan au i lok galanga nen, ngan apaloko

moonoo sa ilo pomu tiap. Bong lok tar nen, di tooltool kapala la tiwete bet au i lok galanga dook ye dada ke kaplungunu le ole allungang a akap so kiang. ¹⁷ Bong nga gelei, ngan o lomu tar bet awete pang di tooltool yo awanga di a timala pang yang nga, ngan sa bet mala illungang a ikap pat yang man ikap pau, too? ¹⁸ Moolmool, au i awete le kook mede pang Titi bet imala matan so ang, inbe awanga ede san yo ang ngan lomu galanga ye in lapau bet iyei ene a yeru timala. Ngan le Titi ikaua llungunu yang a ikap pat kiang, too? Tiap yege! Yesoo, amru nga dada le urata kiam ngan gaongo leu.

¹⁹ Ngan ang ngan o lomu tar bet betanga yo nga, ngan amwete a bet nen ngan am tapmam nga koomam su am ye di tooltool yo lodi dook tiap pam nga, too? Bong ang di diek yo lok pang mai san nga, ngan nen tiap, ye Maro matana ngan am nga amtoo dada yo ke Kirisi nga. Nen le so le imot yo amyei nga, ngan bet nen a ampamede lomu medana yo kataru panga in le mai. ²⁰ Yesoo, au i atattadai ye kene yo bet mala matak so ang mulu ye in nga, ngan ole akamatang ben katoo dada dook mata yo lok bet katoo ngan tiap nga. Ngan nen le dada yo bet ayei pang nga, ngan ole lomu dook mata ye tiap lapau. Le atattadai bet amala ngan akamata ben kaparsu ye betanga, inbe matamu gorengana ye so kidi diemu kapala a lomu dook tiap pang di ye, inbe kayolo kate malmal, inbe kaparpoto le kanepi ki ki, inbe kawete mur ye di diemu, inbe katiki, inbe kasak noonongoo a kapadingi di diemu. ²¹ Ngan nen le au i nga atattadai ye so atu mulu lapau. Le

kumata ye kene yo amala bet mala matak so ang mulu, le bet kato betanga kiau tiap nga, ngan ole Maro kiau ipammoo au la matamu ye dada dook tiap kiang yo akamata nga. Le ole lok madoko a atang ye di tooltool kiang tina yo tiportak lodi ye dada dook tiap ke sennene yo mugu ngan tiyei, ngan tiap, bong tiyei tootoo dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana nga, inbe dada dook tiap yo ke geingi bauk nga, inbe dada dook tiap ben kidi gaunu yo tiyei nga.

13

Ang Di Korin, Ken Kakauwai Yang Dook Leu Ye Dada Kiang

¹ Dookoot nga patol ki nanga la bet amala matak so ang mulu nga. Ngan rau ke Maro iwete nen, “Kumata tool ru too tol bet tipamede betanga atu ye soo so yo pombe nga, ngan betanga tina ngan moolmool.”[☆] ² Ngan awete pang mukot ye kene yo amala yang paru ki nga. Ngan la dookoot nga anepe manga mooloo, inbe awete pang mulu nen. Kumata ye kene yo bet amulu a amala pang yang ye in nga, ngan o ke bet alele lok ye di sima tooltool yo tiportak lodi tiap bong tisitoo geingi dada dook tiap ke sennene nga, inbe ye di tooltool kapala yo dookoot tiyei sennene nga, ngan tiap lapau. ³ Ngan ole nen, yesoo ang ngan lomu bet le kaka-mata tarkilanga sa yo bet ipaposau ben moolmool Kirisi la iwetebes betanga nga pau bet awete pang i. Bong kakamata, dookoot nga Kirisi iyei urata a bet ikaratang ye nga, ngan taukan gurana tiap,

---

☆ 13:1 Wer (Lo) 19:15

bong ipaposo gurana ki yo mai mata i, in kataunu yang. ⁴ Le moolmool, ye kene yo tikaua Kirisi a tipatota lo kai palasingi kaini ye i, ngan di tooltool tikamata ben taukan gurana, bong Maro ipamaditi mulu ye gurana ki, le dookoot nga imagur a inepe nen. Inbe gaongo leu ye am nga lapau. Ngan kawete bet am nga taukamam guramam, bong amye Kirisi amgaua le ipamedam ye gurana yo ke Maro i. Nen le amnepe la gurana ke Maro parmana, inbe amyei urata yo bet amkaratang ye nga.

⁵ Le ang tapmu kakamatang a lomu kaua urata dook ye lomu medana yo kataru panga i, in moolmool, too tiap? Inbe katouotou ang a kakilalang too, Yesu Kirisi la inepe lomu in, too tiap? Ngan kumata le kayei nen nga, ngan la bet ole lomu galanga ben lomu medana yo kataru in moolmool, too tiap nga. ⁶ Inbe au i atara lok nen, kumata bet kakamatam a lomu kaua urata ye dada le urata kiam nga, ngan ole lomu galanga yam ben am nga aposol moolmool ke Kirisi. ⁷ Le am nga ampatarau pang Maro bet ipamedang, a bet nen ngan kayei dada yo dook tiap ngan sa mulu be. Ngan ampatarau nen nga, ngan bet nen a di tooltool tikamatam ben am nga di aposol moolmool too tiap, ngan tiap, yesoo kumata bet tikamata urata kiam ben moolmool am nga amyei urata ke aposol, too am nga amkapsap ye nga, ngan in so mai tiap. Bong amyei nen, a bet nen ngan katoos dada yo dook mata nga, ngan leu. ⁸ Yesoo, am nga ke bet amyeie so sa yo bet amrautoo betanga yo moolmool in ye, ngan tiap. Bong ke bet ampamede betanga yo moolmool in leu. ⁹ Nen le kumata bet am nga

ben taukamam guramam, bong ang ngan kanepede dook ben guramu koot nga, ngan dook mata, lomam ponana ye. Inbe pataraungu kiam yo ampatarau pang ye i, in bet nen a Maro ikaratang a kanepede le taukamu busunu ye matana. ¹⁰ Ngan awodo betanga nga pang ye kene yo anepe manga mooloo go ye i, a bet nen ngan ye kene yo bet amala ye in nga, ngan o ke bet awete betanga medana sa yo bet akaratang ye nga tiap. Le moolmool, Tool Mai ikaua gurana i pau bet ayei urata ki ye, bong lok bet agarungang a lomu ken belebele leu ye, ngan tiap. Yesoo, gurana yo ikauu pau i, in ke bet agarungang ye tiap, bong bet apamede lomu medana yo kataru panga i, in le imede.

Paulu Iwete Porai Noonongoo Inbe Lo Ponana Ki

¹¹ Ang di diek nga, dookoot nga bet awete porai betanga kiau, le awete pang bet lomu ponana. Inbe atorang bet katoo betanga kiau a kakarata lomu a bet kanepede le taukamu busunu ye Maro matana. Inbe kaye di tooltool kapala kagauagaua a kanepede ye lo silene. Ngan Maro, yo lono paidi mai san a iyei idi bet tanepe ye lo silene ki i, in inepe yang.

¹² Inbe lomu ponana ye di diemu atu atu a kawarara di, inbe katoo momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i. ¹³ Ngan di tooltool ke Maro le imot yo tinepe ni nga, ngan tiyaware lo ponana kidi pang.

¹⁴ Inbe apatarau nen, bet Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe

ole Maro lono pang mai san, inbe Amunu Silene
iyei ang le imot a kagaua lomu le atu.

Rau Ke Maro
The New Testament in the Arop dialect of the
Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long
Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-02-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Feb 2024 from source files dated 23 Feb 2024

6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2